

SOCIALDEPARTEMENTET
Pekingkommittén

SVERIGE INFÖR FN: KVINNOKONFERENS

Positionspapper från Pekingkommittén

Version 2

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	1
Det internationella samarbetet på jämställdhetsområdet.....	2
Några utgångspunkter	6
Det nationella ansvaret	7
Det internationella ansvaret.....	8
Andra aktörer.....	9
Jämställdhet i ett utvecklingsperspektiv	9
Några huvudfrågor	11
Makt och inflytande	11
Mänskliga rättigheter.....	12
Våld mot kvinnor	14
Sexuell och reproduktiv hälsa	16
Utbildning och arbetsliv	17
Att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap – männens roll	19
Flykting- och invandrarkvinnor	20
Kvinnor med funktionshinder	21
Övriga frågor	22

UTKAST
1995-06-14

SVERIGE INFÖR FN:s FJÄRDE KVINNOKONFERENS

Inledning

FN:s fjärde kvinnokonferens äger rum den 4 – 15 september i Peking. Delvis parallellt med den officiella konferensen äger ett s.k. Forum för frivilliga organisationer rum, NGO-Forum -95.

Huvudsyftet med konferensen är att skapa ett förnyat politiskt åtagande för jämställdhet inför sekelskiftet 2 000. Därför skall medlemsländerna, FN-organen och andra aktörer rapportera om vad som gjorts för att förverkliga de målsättningar som man tidigare enats om vid kvinnokonferensen i Nairobi år 1985. Dessutom skall världens regeringar anta en gemensam handlingsplan som skall ange åtgärder under seklets sista fem år för att öka takten i jämställdhetsarbetet och bidra till att skapa bättre förutsättningar för jämställdhet mellan kvinnor och män världen över efter år 2 000.

I oktober 1993 tillsattes en kommitté med uppgift att vara rådgivande insats i samband med Sveriges deltagande i FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking och att medverka till att sprida information om det nationella och internationella förberedelsearbetet inför konferensen. Kommittén, kallad Pekingkommittén, består av företrädare för 38 organisationer. Bland dessa finns de politiska partierna och deras kvinnoförbund, kvinnoorganisationer, arbetsmarknadens parter, några folkrörelser samt andra organisationer, t.ex. Svenska FN-förbundet och Amnesty International, svenska sektionen.

För att underlätta kommitténs arbete med att sprida information har regeringen lämnat medel för inrättandet av ett särskilt s.k. NGO-kansli. Kansliets uppgift är att sprida information, ordna konferenser och andra aktiviteter för svenska organisationer. Kansliet ger bl.a. regelbundet ut ett nyhetsbrev.

I detta dokument redovisar kommittén fakta och resonemang som enligt kommitténs uppfattning bör ligga till grund för Sveriges ställningstaganden vid kvinnokonferensen i Peking.

Det internationella samarbetet på jämställdhetsområdet

FN och dess medlemmar har genom FN:s stadga betygat sin tro på lika rättigheter för kvinnor och män och att alla, utan åtskillnad i fråga om ras, kön, språk och religion, åtnjuter mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Jämställdhetsfrågor har under senare tid mer och mer kommit att påverka arbetet inom hela FN-systemet. Det märktes bl.a. vid miljökonferensen i Rio de Janeiro år 1992, vid konferensen om mänskliga rättigheter i Wien år 1993, vid konferensen och befolkning och utveckling i Kairo år 1994 och nu senast i år vid det sociala toppmötet i Köpenhamn. De tre hittills avhållna kvinnokonferenserna, i Mexico City år 1975, Köpenhamn år 1980 och i Nairobi år 1985, liksom det av FN utropade kvinnoårtiondet 1975 – 1985, har därtill haft en särskild betydelse för både det nationella och internationella arbetet för jämställdhet. Samtliga nämnda konferenser hör innehållsmässigt ihop och det är viktigt att det finns en kontinuitet i de beslut som fattas.

FN:s arbete med att stärka kvinnors politiska och medborgerliga rättigheter har också intensifierats under senare år. År 1979 antogs konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (kvinnokonventionen), vilken betraktas som en av de mer centrala konventionerna när det gäller mänskliga rättigheter och täcker i stort sett livets alla områden.

Schematiskt kan jämställdhetsfrågorna i FN delas upp i två grupper. Till den första gruppen kan sägas höra frågor som direkt anknyter till kvinnokonventionen, d.v.s. frågor som medlemsländernas anslutning till

konventionen och hur man efterlever och genomför konventionens åtaganden. Den konkreta granskningen av efterlevnaden görs av kommittén för avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). Kommitténs medlemmar – oberoende experter, nominerade av regeringar – väljs vid ett möte – konventionsstatsmöte – där samtliga länder som anslutit sig till konventionen har rätt att delta. Ingen svensk representant är f.n. ledamot i kommittén. Den s.k. nordiska platsen innehas av en finska.

Till den första gruppen frågor kan också hänföras övriga frågor som rör kvinnors möjligheter att åtnjuta sina mänskliga rättigheter och frågan om hur dessa rättigheter behandlas av andra s.k. MR-mekanismer inom FN-systemet än CEDAW-kommittén och t.ex. av FN:s center för mänskliga rättigheter i Geneve.

Till den andra gruppen hänförs alla andra frågor som rör kvinnors ställning, såväl inom FN-systemet som i medlemsländerna och i FN:s utvecklingsprogram.

Här intar FN:s kvinnokommission en central roll för det arbete som sker på mellanstatlig nivå. Kommissionen, som bildades redan år 1946 – då som en underkommission till kommissionen för de mänskliga rättigheterna – är en s.k. funktionell kommission under ECOSOC, FN:s ekonomiska och sociala råd. 47 länder är f.n. medlemmar i kommissionen, som möts en gång om året i New York. Sverige var medlem mellan åren 1988 och 1992. Den nordiska platsen innehas av Finland som från 1996 sannolikt efterträds av Pekingkonferensens generalsekreterare, Gertrud Mongella. Sverige har under ett antal år finansierat en tjänst för en svensk juniorhandläggare vid divisionen för att bistå med frågor som kvinnor och utveckling.

Alltsedan FN:s kvinnokonferens i Nairobi år 1985 har behandlingen av jämställdhetsfrågorna i kvinnokommissionen präglats av en stark önskan från medlemsländernas sida om att bevara den enighet som uppnåddes i Nairobi genom det enhälliga antagandet av slutdokumentet, de s.k. framåtsyftande strategierna (The Forward-Looking strategies, FLS), som

gäller fram till år 2 000.

Det huvudsakliga arbetet med att följa upp genomförandet av strategierna har generalförsamlingen uppdragit åt kvinnokommissionen. Det innebär att kommissionen varje år, vid sidan av andra aktuella jämställdhetsfrågor, också diskuterar och behandlar olika avsnitt i Nairobidokumentet och dess tre prioritetsämnen jämställdhet, utveckling och fred. År 1990 gjorde kommissionen en mer omfattande utvärdering av hur medlemsländerna och FN-systemet levt upp till åtagandena i Nairobi och konstaterade då bl.a. att takten i jämställdhetsarbetet var för långsam och rekommendera åtgärder för att öka densamma. Eftersom kvinnokommissionen sedan tidigare hade uppdraget att vara förberedande organ för FN:s världskvinnokonferenser, beslöt kommissionen då också – mot bakgrund av att genomförandet av Nairobi-strategierna inte var tillfredsställande – att rekommendera generalförsamlingen att en ny kvinnokonferens skulle avhållas år 1995. Generalförsamlingen ställde sig samma år (1990) bakom förslaget och uppdrog åt kommissionen att förbereda konferensen. År 1992 beslutade kommissionen att acceptera Kinas erbjudande att stå som värdland för konferensen.

Huvudsyftet med Pekingkonferensen är således att utvärdera hur medlemsländerna och FN-systemet har genomfört Nairobi-strategierna och att föreslå åtgärder, i form av en handlingsplan, för att öka takten i arbetet fram till år 2 000.

Sverige har bidragit till finansieringen av kvinnokonferensen. Till FN:s särskilda stödfond för frivilliga bidrag för förberedelsearbetet har Sverige bidragit med nära 2 milj. kr. Till NGO-Forum sekretariat har en liknande summa lämnats i bidrag och därutöver har c:a 26 milj. kr. gått via SIDA till olika FN-organ och för regionalt förberedelsearbete av olika slag.

De frågor som behandlas av FN:s kvinnokommission går normalt vidare till ECOSOC och därefter till generalförsamlingen och dess tredje utskott. På jämställdhetsområdet finns även 2 självständiga organ inom FN: UNIFEM och INSTRAW.

UNIFEM (FN:s kvinnofond) bildades år 1976, som en följd av utropandet av FN:s kvinnoår 1975 – 1985, men fick sin nuvarande form som en självständig enhet under UNDP år 1985. UNIFEM har två huvudmål för sin verksamhet: att tjänstgöra som katalysator för integrering av ett genderperspektiv i utvecklingsarbetet och att stödja innovativa försöksverksamheter för kvinnor i linje med nationella och regionala prioriteringar.

Sverige har hittills bidragit med sammanlagt 30 milj. kr. till fondens verksamhet och har också stött fondens engagemang i förberedelsearbetet inför Pekingkonferensen. Via SIDA samarbetar också Sverige med UNIFEM i ett regionalt program för Asien som syftar till att ta fram konsuppladad statistik.

Den ökande kunskapen om behovet att integrera kvinno- och jämställdhetsfrågor i utvecklingssamarbetet och därmed ett ökat intresse för UNIFEM har bidragit till att fondens verksamhet expanderat kraftigt under 1990-talet. Bristande ekonomisk styrning har dock skapat en del problem och i viss mån bidragit till att förtroendet för UNIFEM undergrävs.

INSTRAW (International Research and Training Institute for the Advancement of Women) är ett av FN:s minsta organ och bildades samtidigt med UNIFEM år 1976. INSTRAW har till uppgift att genom forskning, utbildning och insamling av faktaunderlag, främja kvinnors integrering i utvecklingsprocessen, både som deltagare och som mottagare. Institutet är beläget i Dominikanska Republiken och dess verksamhet finansieras helt genom frivilliga bidrag. Sverige har under en följd av år gett ett årligt bidrag om 0,5 milj. kr. Mot bakgrund av att informationen från INSTRAW under senare år varit mycket sporadisk, har Sverige, liksom andra länder, koncentrerat sina insatser och istället höjt bidragen till UNIFEM.

Under 1993 väcktes ett förslag i FN:s generalförsamling om sammanslagning av UNIFEM och INSTRAW. Många länder, däribland Sverige, ställde sig mycket positiva till förslaget, som syftade till att effektivisera arbetet. Frågan, som visat sig vara politiskt infekterad, är ännu inte avgjord och skall, enligt

beslut i generalförsamlingen, diskuteras där efter Pekingkonferensen. Det finns därför inte något behov av att söka lösa denna fråga i Peking.

Några utgångspunkter

Kvinnokonferensen i Peking skall inte ses som ett möte mellan givarländer och mottagarländer utan av länder som alla har anledning att både nationellt och internationellt arbeta för ett gemensamt mål, jämställdhet mellan kvinnor och män.

I alla länder förekommer mer eller mindre allvarliga brister i jämställdhet på i stort sett de flesta samhällsområden. Sverige har tillsammans med de nordiska länderna kommit långt på området och ses av många som förebild. Sverige har också länge och målmedvetet arbetat för att integrera ett kvinnoperspektiv i biståndarbetet. Detta ger oss sammantaget skyldighet att aktivt redovisa våra erfarenheter. Samtidigt bör våra ställningstaganden präglas av insikt om de förhållanden under vilka kvinnor i andra länder lever och solidaritet med dem.

En viktig förklaring till Sveriges framgång när det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män är dessa frågor under en längre tid funnits med på den politiska dagordningen. Ett starkt engagemang från enskilda organisationer liksom enskilda kvinnor och män har väckt opinion och bidrag till att jämställdhet numera betraktas som en politiskt prioriterad fråga i Sverige. Det råder en betydande politisk enighet om de övergripande målen för jämställdhet nämligen att kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet. Det råder också enighet om att en jämställdhetspolitik som skall leda mot dessa mål inte är något som kan formas isolerat från andra politikområden. Jämställdhet handlar om politiska, ekonomiska, sociala och andra samhälleliga relationer mellan kvinnor och män och om arbets- och maktfördelningen mellan könen. Därmed är också frågan om hur och till vem samhällets resurser fördelas av stor betydelse för jämställdhet.

Det nationella ansvaret

Det finns ibland i den allmänna debatten, i Sverige liksom i andra länder, en tendens att lägga huvudansvaret för en utveckling mot jämställdhet på kvinnorna själva. Det är ett synsätt som riskerar att frita de nationella regeringarna, de politiska partierna och andra ledande aktörer i samhället från ansvar för förändring.

Pekingkommittén anser att regeringar bär huvudansvaret för den politiska, ekonomiska och sociala utvecklingen i sitt land och därmed också för jämställdhet mellan kvinnor och män. Demokrati är ett viktigt och grundläggande villkor. Bristerna i fråga om jämställdhet bottnar i strukturella problem som återfinns i en djupt rotad segregation i samhällen som är byggda på värderingar om mäns överordning och kvinnors underordning. Att synliggöra och erkänna det ojämna maktförhållandet mellan kvinnor och män på alla nivåer och samhällsområden är nödvändigt för förändring. Häri ligger att män i väsentligt ökad utsträckning måste vara beredda att dela ansvaret för att jämställdhetsmålen skall nås. Männens ansvar måste lyftas fram på alla områden i handlingsplanen.

Sverige bör kraftfullt verka för att Pekingkonferensens slutdokument, handlingsplanen, förtydligar regeringars ansvar för jämställdhetspolitiken på alla områden. Det kan gälla ansvaret för en utbildningspolitik som tillgodoser både kvinnors och mäns intressen och behov eller ansvaret för en ekonomisk och social politik som sätter individen, kvinna och man, och hennes värdighet och valmöjligheter i centrum. Det gäller även en demokratisk utveckling som ger kvinnor och män rätt att delta på lika villkor i samhällsarbetet.

Sverige bör också verka för att Pekingkonferensen lyfter fram sambandet mellan jämställdhet och politisk, ekonomisk och social utveckling samt behovet att integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla samhällsfrågor (mainstreaming).

Det internationella ansvaret

På senare tid har insikten ökat inom FN och dess organ om att jämställdhetsfrågorna måste integreras på ett bättre sätt i FN:s hela verksamhet. Det gäller både i fråga om andelen kvinnor i FN-sekretariatet, inte minst på högre tjänster, och ifråga om nödvändigheten av att analysera frågor ur ett jämställdhetsperspektiv och att ta tillvara kvinnors roll i utvecklingsprocessen. Sverige har varit pådrivande i detta arbete.

Som exempel kan nämnas att Världsbanken på senare tid, inte minst efter nordiska påtryckningar, tagit upp kvinnofrågor som ett huvudtema i bankens utvecklingskommitté.

Mycket återstår dock att göra för att finna metoder och strategier för att integrera ett jämställdhetsperspektiv i hela FN:s arbete. Kvinnors situation måste beaktas i både planering, genomförande och utvärdering av alla projekt, program m.m. som FN-organen initierar eller stödjer. Det gäller också att på ett samlat sätt kunna ta tillvara de erfarenheter som gjorts inom olika sektorer. Sådan mainstreaming driver Sverige aktivt i förhandlingsarbetet inför Pekingkonferensen. Dessutom driver Sverige att huvudansvaret för jämställdhet alltid måste åvila den högsta ledningen, vare sig det gäller nationellt för regeringarna eller internationellt inom varje organ. Sveriges bör fortsätta att vara pådrivande för att Pekingkonferensen skall lyfta fram dessa frågor.

Eftersom jämställdhetsfrågorna i FN formellt lyder under ECOSOC är möjligheterna för kvinnokommissionen att påverka att ett jämställdhetsperspektiv integreras (mainstreaming) i hela FN-sekretariatets verksamhet begränsade. Inom FN är det generalsekreteraren som har huvudansvaret. Därutöver har självfallet FN:s fonder, program och fackorgan, liksom världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna ett ansvar som bör utövas av den högsta ledningen.

Sverige anser att generalsekreterarens kontor skulle behöva förstärkas med en hög tjänst på undergeneralsekreterarnivå med ansvar för jämställdhetsfrågor. Därmed skulle generalsekreterarens roll som huvudansvarig stärkas. Därmed

skulle också möjligheterna att integreras ett jämställdhetsperspektiv i alla de frågor som behandlas i generalsekreterarens kontor öka betydligt. Sverige bör fortsätta att aktivt driva denna fråga, både inom EU och i förhandlingsarbetet i stort.

Andra aktörer

Det är viktigt att slutdokumentet håller isär vad de olika aktörerna på området kan och bör göra och se till att de kompletterar varandra. Huvudansvaret för genomförande av handlingsplanen bör, som nämnts, åvila de nationella regeringarna. Men biståndorgan, internationella organisationer, enskilda organisationer, arbetsmarknadens parter m.fl. har alla sina viktiga roller att spela. Var och en bör alltid, på högsta nivå inom organisationen, ta ansvar för det egna jämställdhetsarbetet. Kvinnoorganisationerna intar en särställning som pådrivande och som en viktig länk till kontakt- och erfarenhetsutbyte. Det är angeläget att Pekingdokumentet tar upp enskilda organisationers viktiga roll i samhällsutvecklingen.

Jämställdhets i ett utvecklingsperspektiv

Jämställdhet mellan kvinnor och män ha i utvecklingssamarbetet under många år betraktas som en "kvinnofråga" och behandlats skilt från andra samhällsfrågor. Idag inser allt fler att jämställdhet är nära förknippat med maktfördelning och med politisk, ekonomisk och social utveckling. Demokrati och en långsiktigt hållbar utveckling kan inte uppnås om inte kvinnor och män kan delta på lika villkor och ha samma möjligheter att påverka de processer som har betydelse för ett samhälles utveckling. Utveckling och jämställdhet måste därför gå hand i hand. Därmed kan både ett jämställdhets- och ett utvecklingsperspektiv anläggas på samtliga de frågor som Pekingkonferensen skall behandla.

För att bistånd skall vara framgångsrikt och kunna bidra till en hållbar utveckling krävs att både kvinnors och mäns kompetens och erfarenheter tas till vara och uppmärksammas. Kvinnors svaga ställning i många länder, liksom misshushållning med kvinnors resurser utgår därför allvarliga hinder

för u-ländernas utveckling. Vi vet idag att det finns ett nära samband mellan kvinnors utbildningsnivå, hälsa och status i samhället. Kvinnors utbildningsnivå påverkar också hela familjens välbefinnande. Ett effektivare utnyttjande av kvinnors potential bidrar till en väsentligt ökad tillväxt i ekonomin som helhet.

Sverige hör till de länder som ger störst andel bistånd i förhållande till BNI. Ett viktigt syfte med de svenska insatserna är att stärka kvinnors roll i samhället. Sverige inriktar därför många av sina insatser på att kvinnor och män skall ges lika tillgång till politiska och ekonomiska resurser, utbildning, arbetsutveckling och hälsovård, på att våld mot kvinnor skall elimineras och könsstämpning upphöra. Det sker bilateralt genom dialog med mottagarländerna och genom stöd till nationella initiativ men också multilateralt genom stöd via FN:s fonder, program och fackorgan samt Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna.

Det är angeläget att frågan om genomförandet av Pekingkonferensens handlingsprogram inte blir en fråga om resursöverföringar från Nord till Syd. Huvudansvaret för utvecklingen måste tas nationellt. Därutöver kan biståndet liksom t.ex. rättvisa handelsförhållanden, lättnader i skuldbördan för de fattigaste länderna och ökade investeringar i Syd och övergångsekonomierna m.m. bidra till att mer gynnsamma förhållanden generellt för utveckling. De ekonomiska reformprogrammen (strukturanpassningsprogrammen) syftar till att minska de macro-ekonomiska obalanserna och genom strukturella och institutionella reformer skapa ett gynnsamt klimat för ekonomisk tillväxt och minskad fattigdom och därmed också för jämställdhet mellan kvinnor och män. Det är angeläget att dessa program inte bara blir ekonomiskt motiverade utan också politiskt, socialt, och miljömässigt hållbara. I analysen av strukturanpassningsprogrammets effekter måste därför också jämställdhetsperspektivet lyftas fram.

En stor del av världens kvinnor lever i fattigdom med små eller inga möjligheter att påverka sin egen eller familjens situation, än mindre delta i samhällsutvecklingen. Fattighedsfrågorna kommer därför naturligen att stå i centrum vid Pekingkonferensen. Det är dock angeläget att understryka att konferensens huvuduppgift inte är att komma tillrätta med fattigdomen

generellt. Däremot är de åtgärder som konferensen föreslår på områden som kvinnors inflytande, deras möjlighet att utöva ekonomisk makt och äga mark m.m. på lika villkor med männen, deras utbildning och hälsa att i betydande utsträckning bidra till att förbättra deras och därmed familjernas levnadsförhållanden. Kvinnor i fattiga och rika länder lever under mycket olika betingelser. De har dock det gemensamt att de är underordnade män i samma samhälle, klass och kultur.

Fattigdom och höga fördelsetal hör ihop. Bilden är emellertid komplex och mångtydig och både kulturella och religiösa faktorer spelar in. Bland fattiga människor finns dock speciella omständigheter i livssituationer som gynnar stora barnkullar.

Fattigdom är vidare en av flera orsaker till att miljön förstörs och att människors livskvalitet försämras. Miljöförstöringen i många länder innebär ofta att utsatta grupper, inte minst kvinnor, får kraftigt försvårade möjligheter att försörja sig och sina familjer.

På gräsrotsnivå spelar kvinnorna en aktiv roll och kan genom sina erfarenheter ofta utnyttja mycket begränsade resurser på ett sätt som bidrar till att minska skador på miljön. De är däremot ofta frånvarande i beslutsfattande insatser som behandlar frågor om utnyttjande av mark och andra naturresurser. De har också generellt sätt sämre tillgång än män till mark, utbildning, tekniskt bistånd eller finansiella resurser. Få kvinnor i utvecklingsländerna har utbildning som agronomer eller jägmästare m.m. och få kvinnor är verksamma inom dessa områden. Detsamma gäller banker och andra institutioner som handlar tilldelning av resurser inom jord- och skogsbruk.

Några huvudfrågor

Makt och inflytande

Att öka kvinnors inflytande på alla samhällsområden är en av de mest centrala i jämställdhetsarbetet, på nationell liksom på internationell nivå. Kvinnor utgör över hälften av världens befolkning. Deras möjligheter att påverka

utvecklingen i sina länder är dock i allmänhet mycket liten. Knappt nio procent av världens parlamentariker är kvinnor. Detta leder till ett demokratiskt underskott som inte kan accepteras. Det leder också till att kvinnors erfarenheter, intressen och kompetens inte tas tillvara. Utan kvinnor som är aktiva i beslutprocessen på alla områden kan vi inte effektivt utnyttja världens resurser, värna miljön och kommande generationers uppväxtförhållande.

Frågor om att öka kvinnors inflytande får därmed en särskild betydelse vid Pekingkonferensen och Sverige, med sin roll som föregångare på området, bör verka för att de lyfts fram på en central plats i slutdokumentet och att regeringarnas ansvar för att främja kvinnors inflytande i samhällsprocessen förtydligas. Det gäller även frågor som rör kvinnors inflytande över ekonomiska beslutprocesser. Det är också viktigt att motverka varje tendens till att lägga ansvaret för ökad kvinnorepresentation på kvinnorna själva.

Sverige bör verka för att medlemsländerna sätter upp mål för kvinnorepresentationen. Sverige bör också verka för ökad synlighet när det gäller kvinnors inflytande på alla nivåer. Könsuppdelad statistik som produceras nationellt och ges ut regelbundet om andelen kvinnor och män i olika beslutande församlingar bör vara ett krav från konferensen. Regeringarna bör komma överens om strategier för hur arbetet med kvinnorepresentationen kan läggas upp nationellt.

Det är också angeläget att slutdokumentet tar upp kvinnornas situation inom FN-sekretariatet och övriga FN-organ och att de mål som generalförsamlingen satt för andelen kvinnor i FN-sekretariatet nås. Samtliga FN-organ bör sätta upp liknande mål i sina respektive organisationer.

Mänskliga rättigheter

Frågor om kvinnors möjligheter att åtnjuta mänskliga rättigheter har kommit mer i fokus i det internationella samarbetet under senare tid. Världskonferensen om mänskliga rättigheter i Wien 1993 bidrog kraftigt till detta. Slutdokumentet från konferensen slår bl.a. fast att "Kvinnors och barns mänskliga rättigheter är oförytterliga, fullständiga och oskiljbara från de

allmänna mänskliga rättigheterna". Vidare betonas att kvinnofrågorna på ett systematiskt sätt måste integreras i samtliga berörda FN-organs arbete för de mänskliga rättigheterna. I synnerhet lyfts den viktiga roll Centret för Mänskliga Rättigheter i Geneve har i dessa frågor.

Samtidigt som frågor om kvinnors mänskliga rättigheter har lyfts fram på den internationella dagordningen har deras rättigheter kränkts på ett avskyvärt sätt i f.d. Jugoslavien, särskilt då i Bosnien- Hercegovina. Dessa massiva MR-brott och brott mot den humanitära rätten har fördömts av hela världssamfundet och är ett flagrant exempel på att civila, kvinnor och barn hör till de mest utsatta i varje krigs- och konfliktsituation. Sverige måste fortsätta att kraftigt fördömma krigsförbrytelser av detta slag och kräva att förbrytarna ställs inför rätta. Sverige bör bidra till att Pekingkonferensen bekräftar att tortyr, våldtäkt och omänskligt behandling eller svår skada till kropp och hälsa utgör krigsförbrytelser enligt Genevekonventionerna och dess tilläggsprotokoll.

Självfallet kan MR- brott aldrig accepteras. I Tjetjenien t.ex. förekommer militärt våld som bl.a. driver ett oräkneligt antal kvinnor och barn ut i en tillvaro som flyktingar med oviss framtid.

Sverige bör verka för att Pekingdokumentet innehåller starka skrivningar om kvinnors mänskliga rättigheter och att resultatet från världskonferensen om mänskliga rättigheter inte undermineras. Sverige bör också starkt hävda synsättet att även om förhållandena i olika länder skiljer sig åt med hänsyn till traditioner, historia och kulturell bakgrund så kan grundläggande mänskliga rättigheter aldrig åsidosättas och deras efterlevnad aldrig betraktas som "en intern angelägenhet". Mänskliga rättigheter är universella och skall alltid respekteras.

Konventionen från 1979 om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor är det centrala MR- dokumentet på jämställdhetsområdet. Sverige var ett av de första länder som ratificerade konventionen år 1980. Trots att den nu har ratificeras av ett stort antal länder, är den samtidigt ett av de MR-instrument som har de flesta reservationerna. Ett stort antal länder har ratificerat konventionen men samtidigt gjort reservationer som i många fall

undergräver dess grundläggande syfte. Sverige är det land som starkast protesterat mot sådana reservationer och krävt att de dras tillbaka. Det är angeläget att Sverige fortsätter att protestera mot länder som på detta sätt försöker avtala bort de åtaganden som en ratificering av konventionen innebär.

Sverige bör fortsätta att verka för att konventionens övervakningskommitté, CEDAW-kommittén, får tillräckliga resurser för att, inom ramen för sitt uppdrag, kunna utföra sitt arbete med att granska hur länderna efterlever konventionens artiklar.

Konventionen skulle förstärkas om den kompletterades med individuell klagorätt. Sverige bör verka för att så sker.

Våld mot kvinnor

I Sverige har en särskild kommission arbetat för att lägga fram förslag, ur ett kvinnoperspektiv, på frågor om våld mot kvinnor. Kommissionens uppdrag berör ett brett område, rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Tillkomsten av kommissionen utgjorde kulmen på en lång rad åtgärder under senare år för att motverka våld mot kvinnor och skydda och hjälpa dem som utsatts för våld. I kommissionens uppdrag ingår att analysera de gjorda insatserna och föreslå åtgärder som utifrån en helhetssyn på frågorna kan effektivisera arbetet framöver.

Frågorna om våld mot kvinnor har på senare år fått en mer fast plats på den internationella dagordningen. Det skedde i huvudsak genom Världskonferensen om Mänskliga Rättigheter och genom antagandet av FN-deklarationen om våld mot kvinnor samma år. FN-deklarationen är, trots sin politiska och inte folkrättsligt bindande form, ett viktigt dokument genom att det definierar våld mot kvinnor såsom ”varje akt av könsrelaterat våld som resulterar i, eller kan resultera i, fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet”. Men våld mot kvinnor förstås också t.ex. kvinnligt könsstympning. Deklarationen anger att stater inte skall åberopa sedvänjor, traditioner eller

religiösa hänsynstagande i syfte att undvika sina skyldigheter att eliminera våld mot kvinnor. Den innehåller också krav på en rad åtgärder som stater skall genomföra. Sverige bidrog mycket aktivt till att deklarationen kom till stånd.

Sverige har också bidragit aktivt till inrättandet av en s.k. särskild FN-rapportör om våld mot kvinnor. Det är angeläget att medlemsländerna ger rapporten allt tänkbart stöd så att hon kan utföra sitt uppdrag utan restriktioner.

Deklarationen är en god grund för det fortsatta arbetet för att motverka våld mot kvinnor, både nationellt internationellt. Detta arbete bör ta sin utgångspunkt i sambandet mellan våld mot kvinnor och bristen på jämställdhet mellan kvinnor och män och behovet av ökade kunskaper om de mekanismer som bidrar till att män utövar våld mot kvinnor. Sverige bör aktivt arbeta för att frågor om våld mot kvinnor lyfts fram i dokumentet och att det nationella ansvaret för att motverka, förhindra, utreda och beivra detta våld förtydligas. Ett minimikrav bör vara att ECE-dokumentets skrivningar återfinns. Grunden är en effektiv lagstiftning som bör ses över regelbundet. Internationella åtagande måste respekteras. Åtgärder måste sättas in för att stödja och skydda de utsatta kvinnorna och deras barn samt för utbildning m.m. av de yrkesgrupper som är närmast berörda (poliser, domare åklagare samt personal inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården). Kvinnoorganisationers och kvinnojourers viktiga roll bör betonas. Dokumentet bör lyfta fram frågan om förbättrad statistik, både nationell och internationell, på området. Ett kvinnoperspektiv bör genomsyra åtgärder på området.

Sverige bör kraftigt verka för Pekingkonferensens samfälliga avståndstagande från kvinnlig könsstympning och behovet av lagstiftning mot sådan i enlighet med FN - deklaration om våld mot kvinnor och Kairodokumentet. Sverige bör kräva att länderna förbjuder våldspornografi och medverka till så starka skrivningar som möjligt om barnpornografi. Även åtgärder för att bekämpa prostitution och s.k. handel med kvinnor bör lyftas fram.

Sexuell och reproduktiv hälsa

Vid världskonferensen om befolkning och utveckling i Kairo år 1994 fick jämställdhetsfrågorna en förhållandevis stor genomslagskraft. Inte minst etablerades reproduktiv hälsa som ett samlingsbegrepp för individens välbefinnande i relation till sexualitet och reproduktion och inte bara som ett hälsoproblem. I detta ligger att kvinnor och män måste få möjlighet att själva besluta i frågor som rör sexualitet och fertilitet. Detta är viktigt framsteg som måste bevaras i skrivningarna i Peking. Från svenska utgångspunkter lyckades konferensen lyckades däremot inte tillräckligt belysa frågor om sexuella rättigheter och om ungdomarnas sexualitet vilket måste beklagas.

En politik som sätter upp mål för hur många barn varje familj få ha eller hur stor befolkningstillväxten får vara är främmande från svenska utgångspunkter. Kvantitativa mål av detta slag kan lätt missbrukas som tvång mot den enskilde. Utvecklingen i många länder visar att minskade barnkullar i stället hänger samman med åtgärder som går ut på att ge social trygghet och valfrihet så att kvinnor t.ex. själva kan bestämma om och när de vill ha barn.

Sverige bör kraftigt verka för att Kairokonferensens resultat i fråga om sexuell och reproduktiv hälsa inklusive abortfrågan återspeglas i Pekingdokumentet. Sverige bör också verka för att skrivningar om kvinnors och ungdomars sexuella och reproduktiva rättigheter stärks i förhållande till Kairodokumentet. Frågor om sex- och samlevnadsundervisning för ungdomar bör tas upp.

Övriga frågor som berör kvinnors hälsa bör också lyftas fram i dokumentet. T.ex. bör kunskaperna om kvinnors hälsa öka och ett kvinnoperspektiv föras in i läkarutbildning och medicinsk forskning m.m.

Kvinnor utgör över hälften av vuxna i världen som nyligen smittats av HIV/AIDS och andra sexuellt överförbara sjukdomar (STD:s). Åtgärder för AIDS-och STD-prevention har hittills inte i tillräcklig utsträckning inriktats på skydd och andra preventiva åtgärder för kvinnor. Det är angeläget att markera behovet av ett sådant arbete.

Utbildning och arbetsliv

Kvinnors förvärvsfrekvens har under de senaste 20 åren generellt sett ökat i de flesta av världens regioner. I många utvecklingsländer, t.ex., i Afrika, betraktas emellertid även de som arbetar i obetalt jordbruksarbete som förvärvsarbete vilket gör att statistik på detta område kan bli missvisande från svenska utgångspunkter. I många regioner återfinns en stor andel kvinnor i den informella sektorn av ekonomin, med begränsade eller inga möjligheter till egen försörjning eller till rimliga arbetsvillkor och rättigheter i arbetslivet.

I Sverige är kvinnors förvärvsfrekvens hög (81 procent år 1993). Genom sin starka ställning på arbetsmarknaden har svenska kvinnor en hög grad av ekonomiskt oberoende i förhållande till kvinnor i många andra länder. Särbeskattning har varit en viktig faktor. Ekonomiskt oberoende är en viktig förutsättning för jämställdhet. Det leder till praktiska möjligheter att försörja sig själv, men också t.ex. till att äga mark, vilket för kvinnor i många utvecklingsländer är både förbjudet och ouppnåeligt ekonomiskt.

I Sverige finns också en jämställdhetslag som förbjudet diskriminering i arbetslivet och som, vilket är unikt i ett internationellt perspektiv, kräver att arbetsgivare skall vidta åtgärder för att aktivt arbeta för jämställdhet på arbetsplatsen. Jämställdhetsombudsmannen är en funktion som väcker stort intresse i de flesta länder.

Sverige har dock, i likhet med många länder, särskilt i Västeuropa men också i andra regioner en förhållandevis starkt könssegregerad arbetsmarknad. Erfarenheterna visar att denna segregering oftast beror på externa faktorer som t.x. en sned arbetsfördelning i hemmen, olikheter i utbildning, utbud och efterfrågan på den lokala arbetsmarknaden samt skillnader i kvinnors och mäns preferenser och val. Att komma tillrätta med den segregerade arbetsmarknaden är en svår uppgift som kräver insatser inom en rad områden.

ambandet mellan kvinnors utbildningsnivå, hälsa och status i samhället och möjligheter på arbetsmarknaden är väl belagt. Utbildning är också en av de

viktigaste åtgärderna för att minska de höga födelsetalen och barndödligheten i fattiga länder. Utbildning är också omistligt för individens och samhällets utveckling liksom för demokratin. På utvecklingsområdet har de positiva ekonomiska och sociala konsekvenserna av en målmedveten prioritering på flickors och kvinnors utbildning blivit mätbara i ekonomiska analyser.

I Sverige har ett flertal satsningar gjorts under en lång rad av år för jämställdhet både inom skola och högskola. Regler om att iaktta jämställdhet finns i läroplanen, skollagen, högskolelagen och högskoleförordningen. Nyligen har regeringen för första gången någonsin lagt fram en proposition om jämställdhet mellan kvinnor och män inom utbildningsväsendet.

Trots svenska kvinnors höga grad av ekonomiskt oberoende och höga utbildningsnivå har de i likhet med kvinnor världen över mindre tillgång än män till ekonomiska resurser i samhället och deltar i mindre utsträckning än män i de beslut som utgör grunden för ekonomisk politik.

Sverige bör aktivt verka för att Pekingkonferensen slår fast kvinnors rätt till ekonomiskt oberoende och att deras villkor på arbetsmarknaden och i utbildningsväsendet stärks. Att skapa arbetstillfällen och motverka arbetslöshet liksom att nå målet om universell läskunnighet före år 2020 måste stå i centrum för en hållbar utveckling på nationell nivå. I en sådan politik måste jämställdhetsperspektivet ständigt hållas levande. De åtaganden som gjorts vid det sociala toppmötet i dessa frågor måste stå fast.

Kvinnors rätt att delta i beslut som rör ekonomisk politik och arbetsmarknadspolitik måste lyftas fram och medlemsländerna bör åta sig att öka andelen kvinnor på dessa områden. I den strukturanpassning som många länder genomgår bör effekterna för kvinnor respektive män analyseras.

Kvinnors rätt att äga mark och annan egendom måste slås fast. ILO:s konvention nr 100 om lika lön måste genomföras i medlemsländerna och aktiva åtgärder vidtas för att minska löneskillnaderna mellan kvinnor och män måste vidtas. Satsningar på kvinnliga entreprenörer bör uppmärksammas. Alla restriktioner för utbildning av gravida flickor och

kvinnor måste undanröjas och läroplaner och regler för undervisning måste ses över i syfte att främja en icke stereotyp bild av flickor och kvinnor och ökar medvetenheten om deras roll i samhället och i familjen.

Att kombinera förvärvsarbete och föräldraskap – männens roll

Samtidigt som svenska kvinnor har en hög förvärvsfrekvens har Sverige ett av Västeuropas högsta födelsetal. Befolkningsökningen ligger på en sådan nivå att befolkningen i stort sett förnyas sig själv utan att regeringen eller riksdag har formulerat några demokratiska mål. Den svenska utvecklingen är ett resultat av många faktorer som har att göra med politiska beslut på flera samhällsområden. Föräldraförsäkringen och en väl utbyggd barnomsorg intar här en särställning.

En viktig utgångspunkt i svensk social- och familjepolitik är att sätta individen i centrum. Det är angeläget att Pekingdokument kan innehålla skrivningar om individens rättigheter.

Svenska kvinnor behöver således inte avstå från förvärvsarbete för att föda eller uppfostra barn. Tack vare föräldraförsäkringens konstruktion kan också män dela ansvaret för arbetet med hem och barn. Endast två länder i världen har en föräldraförsäkring som innehåller individuella rättigheter för papporna som inte kan överföras på mammorna, Sverige och Norge. Pappaledigheten har uppmärksamats i stor utsträckning internationellt och Sverige och Norge ses av många som ett föredöme.

Det är ett svenskt huvudintresse att driva frågor om männens medverkan i och ansvar för jämställdhetsarbetet vid Pekingkonferensen. Sverige har ett ansvar att förtydliga att jämställdhet berör både kvinnor och män och utan att männen nu måste förändra sin traditionella roll och vara beredda att dela makten och ansvaret på alla plan i samhället och i det privata livet. Härvid är männens ansvar för arbetet med hem och barn centralt.

Rapporten från den nordiska konferensen Nordens män kan här tjäna som ett viktigt underlag i den fortsatta debatten på internationell nivå. Sveriges bidrag till konferensen Män om Män, en antologi där nio svenska män skriver

personligt om jämställdhet, maskulinitet och faderskap kommer att bidra till att debatten fördjupas. Sverige bör aktivt sprida de båda rapporterna till samtliga medlemsländer.

Flykting- och invandrarkvinnor

Kvinnor och barn utgör c:a 80 procent av världens 23 miljoner flyktingar. Även bland internflyktingarna utgör kvinnor och barn en stor majoritet.

Stora okontrollerbara flyktingströmmar innebär mänskligt lidande både för dem som flyttar och för de länder som tar emot dem. Det är därför angeläget att undanröja orsakerna till flykt. För att åstadkomma detta krävs inte bara en politik som befämjar demokratiska strävanden och mänskliga rättigheter utan också en ekonomisk och social utveckling.

I flyktingsituationer sätts samhällets och familjens normala skyddsfunktioner ut spel. I många delar av världen utsätts flyktingkvinnor för våld och sexuella övergrepp och diskriminering. Dessa kvinnor spelar många gånger en avgörande roll för att under svåra förhållanden söka hålla ihop familjerna och upprätthålla tron på en bättre framtid. Kunskaperna om flyktingkvinnornas speciella situation och behov behöver dock öka betydligt. Inte minst gäller det i fråga om den personal som arbetar i flyktinglägren. UNHCR bedriver ett förhållandevis aktivt arbete till stöd för flyktingkvinnor och deras barn. UNHCR:s riktlinjer om skydd för flyktingkvinnor (Guidelines on the protection of Refugee Women) är ett viktigt led i detta arbete. Sverige stödjer UNHCR:s insatser och har bl.a i biståndssamarbetet och i FN:s kvinnokommission arbetat aktivt för att öka uppmärksamheten på dessa frågor. Sverige stödjer också utvecklingsprojekt och andra särskilda insatser för invandrar- och flyktingkvinnor här i landet. Sverige bör bidra till att flykting- och invandrarkvinnornas situation uppmärksammas vid Pekingkonferensen.

Kvinnor med funktionshinder

I de flesta handikappgrupper i Sverige och i flertalet andra länder är kvinnorna i majoritet. Det gäller t.ex. bland rörelsehindrade och synskadade. Även om livet för kvinnor med funktionsnedsättningar liknar andra kvinnors liv, med familj och yrkesarbete, har de förutom omsorgen om barn hem och arbete ett funktionshinder som tar tid och kraft. De upplever ofta att de är handikappade i dubbel bemärkelse. Kvinnor med funktionshinder och deras behov av stödåtgärder glöms ofta bort och de missgynnas direkt eller indirekt i många länder. Även om kunskaperna på detta område är bristfälliga, synes kvinnor med funktionshinder i allmänhet i mindre utsträckning än män med funktionshinder avancerad teknisk utrustning och de är oftare arbetslösa än män.

Sverige har under många år bedrivit ett aktivt arbete för att på olika sätt stärka de funktionshindrades rättigheter och intressen. En handikappombudsman har inrättats. Sverige stöder också sedan några år tillbaka projektet Kvinnor och Handikapp som stiftar till samarbete mellan olika handikapporganisationer för att ta fram metoder för att integrera ett kvinnoperspektiv på handikappområdet. Därtill kommer stöd för olika former av utvecklingsinsatser för kvinnor med funktionshinder.

Sverige har också aktivt bidragit till ett ökat engagemang inom FN för frågor om funktionshindrades rättigheter och intressen och var det land som initierade och aktivt drev fram beslut i generalförsamlingen år 1993 om standardregler på området (the UN Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities).

Sverige bör fortsätta sitt internationella engagemang i dessa frågor vid Pekingkonferensen och aktivt bidra till att frågan om funktionshindrade kvinnors intressen tas upp i handlingsplanen. De funktionshindrade kvinnornas situation bör därvid inte bara tas som ett särintresse bland andra utan bör integreras på ett substantiellt sätt i dokumentet.

Sverige bör också driva att Pekingkonferensen och NGO-Forum och dess olika lokaler i möjligaste mån blir tillgänglig för kvinnor och män med funktionshinder.

Övriga frågor

En politik för jämställdhet kan inte formuleras isolerat utan måste ingå som en naturlig del när mål sätts upp på alla politik- och samhällsområden. Ett jämställdhetsperspektiv måste därför integreras i ett tidigt skede när analyser görs och åtgärder föreslås. I internationella sammanhang kallas detta gärna för mainstreaming. Sverige har kommit förhållandevis långt när det gäller arbetet med att beakta vilka konsekvenser olika beslut kan få för kvinnor respektive män. Det gäller både i fråga om den nationella jämställdhetspolitiken och i vårt utvecklingsarbete. Sverige bör göra särskilda ansträngningar för att lyfta fram behovet av "mainstreaming" på alla de områden som Pekingdokumentet tar upp.

För att arbetet med mainstreaming skall bli effektivt krävs att verktyg och modeller utvecklas.

Ett omistligt verktyg är att det på central nivå finns en organisation för jämställdhetsarbetet som kan driva på utvecklingen och se till att olika aktörer, främst inom det centrala beslutsfattandet, beaktar jämställdhetsperspektivet i sin verksamhet. I det svenska regeringskansliet finns sedan början av 1980-talet en enhet för jämställdhetsfrågor precis som det finns enheter för att bereda andra sakfrågor. Enhetens inrättande var ett uttryck för en bestämd politisk vilja att betrakta jämställdhet som en viktig regeringsfråga.

I internationella sammanhang talas ofta om "national machineries" för att beteckna den organisation för jämställdhetsarbetet som kan finnas på central nivå. En sådan organisation kan se ut på olika sätt och vara mer eller mindre knuten till respektive regeringskansli.

Sverige bör medverka till att slutdokumentet från Peking belyser vikten att jämställdhetsarbetet måste ha stöd från högsta politiska nivå och att medlemsländerna bör skapa eller förbättra och effektivisera sina respektive

”national machineries” så att de har reell möjlighet att bistå i regeringarnas arbete för jämställdhet och i uppföljningen av Pekingkonferensens handlingsplan. Helst bör ett ”national machinery” finnas inom varje regeringskansli. En organisation på regional nivå och lokal nivå är ett viktigt komplement, inte minst i utvecklingsländerna. Ombudsmannafunktionen och dess betydelse för att bevaka kvinnors rättigheter bör också lyftas fram.

För att jämställdhetsaspekter skall kunna finnas med på alla områden måste fakta om den befintliga situationen och utvecklingen finnas att tillgå. Sverige bör driva att statistik som produceras på olika politik- och samhällsområden skall vara könsuppdelad och att medlemsländerna förbättrar metoder och underlag för att kunna producera sådan statistik. SCB har bedrivit ett viktigt pionjärarbete till stöd för många utvecklingsländer i dessa frågor.